

قازاق تىلى

عاشق جىلارى

9

شىنجاڭ جاستار - ورنەدەر باسپاسى

قازاقستان

عاشق

جەرلاری

شینجیاڭ جاستار - وره‌ندهر باسپاسی

图书在版编目(C I P)数据

哈萨克民间爱情长诗(9)/吾马尔汗·阿斯力 编 — 乌鲁木齐:
新疆青少年出版社 2006.4

ISBN 7 — 5371 — 5498 — 8

I 哈… II.吾… III.哈萨克族—诗歌—作品集—中国—
哈萨克语(中国少数民族语言) IV·I 22

中国版本图书馆 C I P 数据核字(2006)第 029980 号

责任编辑:阿克木拜·贾帕尔

责任校对:阿斯哈尔别克

封面设计:特尼斯别克

哈萨克民间爱情长诗(9) (哈萨克文)

吾马尔汗·阿斯力 编写

新疆青少年出版社出版

(乌鲁木齐市胜利路 100 号 邮编:830001)

新疆新华书店发行 新疆地矿彩印厂印刷

850×1168 毫米 32 开本 10.75 印张

2006 年 4 月第 1 版 2006 年 4 月第 1 次印刷

印数:1——3060

ISBN7-5371-5498-8 定价:18.00 元

جاۋاپتى رەداكتورى: اكىمباي جاپار ۇلى
جاۋاپتى كوررەكتورى: اسقاربەك ءارپجان ۇلى
مۇقاباسىن جوبالاعان: تىنىسبەك اقلىبەك ۇلى

قازاقتىڭ عاشىقتىق جىرلارى (9)

قۇراستىرعان: ومارقان اسىل ۇلى

*

شىنجاڭ جاستار - ورەندەر باسپاسى باستىردى
(ءۇرپىجى جەڭىس كوشەسى 100 - قورا، پ: 830001)

شىنجاڭ شىنخۇا كىتاپ دۇكەندەرى تاراتادى
شىنجاڭ گەولوگىيا كەن سىتەر باسپا زاۋودىندا باسلىدى
فورماتى 1/32 1168×850 مىم، باسپا تاباغى: 10.75

2006 - جىل ۱-ئايدا، باسپاسى

2006 - جىل ۱-ئايدا، باسلىۋى

تىراجى: 3060 — 1

ISBN7 — 5371 — 5498 — 8

باعاسى: 18.00 يۋان

باسپادان

قازاق حالقى — ادەبىيەت قازىناسى باي جالىقتاردىڭ ءبىرى. وسى كۇننىڭ ادەبىيەت-زەرتتەۋلەرىنەن قاراعاندا، قازاق حالقىنىڭ ولەڭ-جىر، اڭىز-اڭگىمەلەرى (ەرتەگىلەرى) ءبىزدىڭ جىل ساناۋىمىزدان بۇرىنقى 7-عاسىردا-اق الەمگە ايگىلى بولعان. ونىڭ ءبىرسىپىراسى كورشى ەلدەردىڭ جازبالارىنا تۇسكەن، ءبىرسىپىراسى اۋىزدان-اۋىزعا تارالىپ، جايغىرىپ، جايغارتىلىپ قۇلىپىرا تۇسكەن. سونان بەرگى تارىختىڭ قىيان-كەسكى ساتىلارىنىڭ بارىندە ءبىزدىڭ اتا-بابالارىمىز ءوزىنىڭ ءتىل ونەرىن تاريحي قۇبىلىستارمەن بىرگە ءورىتىپ، بايىتىپ وتىرعان.

قازاق ادەبىيەتىنىڭ ءوسىپ جەتىلۋىندە شىعىس ادەبىيەتىنىڭ دە ۇلكەن رولى بولدى. شىعىس ەلدەرىنىڭ ادەبىيەتى جەرشارىندا ەرتە دامىعان، ادامزاتتىڭ وي دۇنيەسىنە ونەگە كورسەتكەن جەلگى ادەبىيەتتەردىڭ ءبىرى. ونىڭ شۇعىلالى يىگىنە قازاق ادەبىيەتى وتە ەرتە قۇلاش ۇردى. ونىڭ ادامگەرشىل يدەيىستان، تاڭعا جايىپ وقىعا جەلىسىنەن، كوركەمدىك مانەرىنەن بوي تۈزەر ورنەك تاپتى. شىعىستىڭ كەسەك تۇلعالارىن (وبرازدارىن) قازاق توپىراعىندا قايتا تۇعىزىپ، قازاقى تۇرمىستىڭ وشاعىندا شىڭداپ، قازاقى ءسوز بويىاۋىمەن ايشىقتاپ، قازاق ادەبىيەتىنىڭ التىن قازىناسىن مولىقتىردى.

ءسويتىپ قازاق ادەبىيەتى دامىعان ادەبىيەتتەردىڭ ءبىرى بولىپ قالدى. بۇل كۇندە ەرتەدەن كەلە جاتقان 200 دەن اسا

داستانى بار ھالىقتى كىمدە-كىمنىڭ مويىنداماسىنا امالى جوق.
بۇل دۇنيە ادەبىيەت تارىخىدا وتە سىرەك كەزدەسەتتىن كەسەك
قۇبىلىس.

بۇل داستانداردى باتىرلار تۋرالى جىرلار، تارىخى جىرلار
جانە عاشىقتىق جىرلار دەپ ۇلكەن ءۇش توپقا بولۇگە بولادى.
ۇلتتار باسپاسى باتىرلىق جىرلارىن نەگىز ەتىپ «قازاق
قىسالارى» دەگەن اتپەن 20 نەشە كىتاپ باسپ تاراتتى.
شىنجياڭ جاستار-ورەندەر باسپاسى تەك عاشىقتىق
جىر-داستانداردى نەگىز ەتىپ ون كىتاپ شىعارىپ وتىر.
عاشىقتىق جىرلارىنىڭ ون كىتابىنا 57 جىر-داستان
كىردى. وسى 9-كىتاپقا «بەگىزات پەن گۈلىسم»، «تاھىر —
زۇھرا»، «زەبەرشە — گۈلەانس» اتتى عاشىقتىق داستاندار
ەنىپ وتىر.

«قازاقتىڭ عاشىقتىق جىرلارى» اتتى بۇل كىتاپتارىمىزعا
ەنگەن تۋىندىلاردا قىز بەن جىگىتتىڭ كىرشىكىسىز، قالتقىسىز،
ءمۈلدىر ماحابباتى بەلدى ارقاۋ، كورنەكتى ايشىق نىسپەتتى.
تەڭسىز، ادبەتسىز، قاتىگەز زاماننىڭ جاۋىزدىعىنان ازاپ
شەككەن، قۇربان بولغان عاشىقتاردىڭ زارى مەن مۇڭى، قايعىسى
مەن قاسىرەتى، نەكە ەركىندىگى جايىنداى تار جول، تايىعاق
كەشۋەلىرى وقىرماننىڭ ويىن سەرىپلىتىپ، ادامگەرشىل يدەپاعا،
نىزگىلىككە، پاكىتكە، جالپى جان سۇلۋلىعىنا باۋلىدى،
تىڭداغان، وقىعان ساپىن ھالىق جۇرەگىندە ماڭگى قۇمارلىق،
سۇيىسپەنشىلىك كوكتەتىپ وتىرادى.

مازمۇنى

1	 بەگزات پەن گۈلسم
44	 تاھىر — زوھرا
161	 زەبەر شە — گۈلئانس

بەگزات پەن گۈلسم

سويلەيىن عاشىق جايلى تىڭدا جۇرتىم،
اشادى جاقسى اڭگىمە كوڭىل كىلىتىن.
كوڭىلىن عاشىقتاردىڭ بىلگەن جاقسى،
جالت ەتىپ وتە شىعار جاستىق شىركىن.

ۋاقىعا باستالدى بۇدان بىلاي،
ايتامىن اڭگىمەنى سوزدەن قۇراي.
سويلەيىن عاشىقتاردىڭ چىكاياسىن،
بوس سوزگە ماعىناسىز ايالداماي.

بولىپتى باياعدا مۇرات كەدەي،
ەشپىر جان ەلەمەيدى (ادام دەمەي).
بار مالى ءۇش ەشكى مەن جالعىز بيە،
ۋايىم-قايىمەنەن جۇرگەن جۇدەي.

بۇل شالدىڭ بالاسى جوق، بارى — كەمپىر،
شەرگە اسى كەمشىل، ءۇستى جەمىتىر.
اللادان بەس ۋاقىت تىلەك تىلەپ،
قۇداي-اۋ، كۇنىڭ بار ما دەيدى سەرىپىر.

ءبىر ۇرپاق شال-كەمپىرگە ارمان بولغان،
جۇرەككە شەر، كوڭىلگە قايعى تولغان.

باس الماي كۈندىز-ئۇنى قىبىلادان،
سىنىپ جاراتقانغا زار جىلاغان.

تىلەگەننى قۇدىرەتم قاپىل كوردى،
كوڭىلدەن ورتەپ جۇرگەن قايعى سۈندى.
كەمپىرى جۇكتى بولىپ تىلەگىنە،
بالپىغان بالپاناقى ئېىر ۇل بەردى.

بىەسى قۇلىندايدى تاى سول كۇن،
جارىلىپ بوساعادان شىققانداي كۇن.
شال بۇرىن مۇنداي مالىدى كورگەن ەمەس،
قانشا جىل جاساسا دا مۇنان بۇرىن.

بولەنپ شال مەن كەمپىر قۇانىشقا،
مۇڭداسىپ ەكى بايقۇس قولى قىسقا.
ەشكىنىڭ ئېىرىن سويىپ توي جاسادى،
اسپاندا نەشە ئۇرلى ۇشقان قۇسقا.

ات قۇيدى بالاسىنا بەگىزات دەگەن،
تىلەگىن شال-كەمپىردىڭ قۇداي بەرگەن.
ەرچەتىپ بەس جىلدىن سولڭ بەگىزات بالا،
جۇگىرىپ شال-كەمپىردىڭ سوڭىنا ەرگەن.

ەسەيىپ توعىز جاسقا بەگىزات جەتتى،
قۇدايىم قۇوات بەردى قۇدىرەتتى.
بۇل بالا ونەرلى بوپ باسقا جاننان،
قولىنا قارۋ جىدى كەرەمەتتى.

ەر بەگزات اتقا ءمندى ون جاسنان،
كورگەن جان تاڭ قالادى تۇلعاسنان.
قۇلىنى تۇلپار بولدى كەر يىيەنىڭ،
بايقالدى تۇلپارلىقى قۇ باسنان.

بەگزاتتى كۇشى كەرنەپ شىداتپادى،
ۋىيىنە جارمىم ساعات توقتاتپادى،
جەتەكتەپ اسقان جىگەر، اساۋ كوڭىل،
بالانى كۈندىز-تۈنى ۇيقتاتپادى.

ءبىر كۈنى بالا جاتىپ ويلانادى،
نە ءتۈرلى ويغا كەتپ تولعانادى.
دۇنيەنى تىنباي كەزىپ جۇيرىك قيال،
ءبىر ۇشىنىپ، بىردە ءتۈسىپ سانдалادى.

— بەرەپىن اتا-اناما ەت مولايىتىپ،
بوس بەكەر ۇيدە جالعىز جاتام قايتىپ.
جەتپەي مە، اتا-اناما ءبىر تالاي كۈن،
قىرىق قۇلان، ءجۈز كىيىك بەرسەم اتىپ.

اتادى قىرىق قۇلان، ءجۈز كىيىكتى،
جىيادى ءبىر-ەكى كۈن تاۋداي ەتتى.
— اتا-انا ۋايىمسىز تۇرىڭىز دەپ،
مەن ەندى تاۋغا شىعىپ كەلەم، — دەپتى.

— اي، بالام، ءالى جاسىڭ جەتپەدى عوي،
سەن جالعىز تاۋغا شىعىپ كەتكەندى قوي.

جاس بەگزات اتاسىنا بىلاي دەيدى:
— ەي، اتا، ات تىزگىنىن تارتقاندى قوي.

اكەسى سوندا تۇرىپ بالام دەيدى،
— بۇل ءبىر جەر نەشە ءتۇرلى جادىگويلى.
ارىستان، قابىلان، ايۇ، جولبارس كوپ،
ايداعار-جىرتقىشتاردان ساقتان، — دەيدى.

«ساقتىقتا قورلىق جوق» دەپ ءتامسىل بولعان،
نە سەنىڭ جولدىسىڭ جوق قاسىڭا ەرگەن.
بۇل تاۋدا ءبىرۋى بار ءوزى مەرگەن،
مەرگەننىڭ اتى ەدى، — ءناسىل دەگەن.
شاشاۋلاپ جالعىز شىعپ جۇرگەن جاندى،
زارلاتىپ، ەڭىرەتىپ مالىن جەگەن.

تۇراعى بۇل مەرگەننىڭ جار قاۋلاقتا،
بىرنەشە كۈندە كەلەر وسى جاققا.
ول كەلىپ بۇل ارانى ارالاسا،
قانداي جان باتقان ەمەس ەشۋاقتتا.

بۇل مەنىڭ ساعان ايتار ءسوزىم دەيدى،
ۇعىنىپ السىڭ دەيمىن ءوزىڭ دەيدى.
ەگەردە وڭتۈستىككە قاراپ جۇرسەڭ،
ءبىر ۇلكەن تاۋدى كورەر كوزىڭ دەيدى.

بۇل ءبىر تاۋ قاسىيەتتى ارقا تاۋى،
جارالعان بۇل دۇنيەدە جەر ساۋىرى.

بەتكە الپ وسى تاۋغا جەتسەڭ بالام،
بايقارسىڭ دۇنيەنى، وڭ مەن سولدى.

كورىنەر تاۋ باسنان جەردىڭ ءجۇزى،
تاڭعالار وعان شىققان ادام ءوزى.
ءبىر زات بار كوشىپ جۇرگەن سول ارادا،
ۇشار قۇستان كورىنبەس مۇنان تەزى.

كورىپ كەل تاماشا قىپ سونى بارىپ،
يەندە وسكەن جانبىز ءبىز ءبىر عارىپ.
ەگەردە، كوپ كەشىگىپ كەتسەڭ بالام،
قالارىمىز سەنى ويلاپ ءبىز زارىعىپ.

قاراعىم، جولنىڭ بولسىن بالام دەيدى،
كوڭىلىم سەن كەتكەنگە الاڭ دەيدى.
وقىستا سەنەن ەگەر ءبىز ايرىلساق،
ارىلماس قاسىرەتكە قالام دەيدى.

بالاسى جۇرمەك بولپ اتقا ءمىندى،
كوڭىلىنە جاراتقانى الا ءمىندى.
— جاراتقان ءبىر وزىڭە تاپسىرايىن —
دەدى اكە، — وسى جالعىز قاراعىمدى.

بۇل بالا سونان كەيىن جولعا شىقتى،
ءۇش كۈندە ۇلكەن تاۋغا كەلىپ جەتتى.
قارنى اشىپ، بەك شارشاعان بۇل بالاعا،
عاجايىپ ءبىر اسىل زات كورىندى وتتى.

ويناقتاپ كوتەرىلەت كوككە تامان،
كۈنشۇاق كۈلىمدەگەن بەتكە تامان.
بىر ۈلكەن قىزىل تاستى بەتكە الا،
تۈسەدى بىر قىيىنداۋ شەتكە تامان.

ەر بەگزات مۇنى كورىپ ويلانادى،
ئار تۇرلى ويغا شومىپ تولغانادى.
ەسنە اكەسى ايتقان ساقىتىق تۈسىپ،
سەمسەردى قىرىق قۇلاش قولغا الادى.

بۇعان مەن نەدە بولسا بارايىن دەپ،
بۇل زاتتى كۈيىم كەلسە الايىن دەپ.
قولما شىنىمەنەن تۈسسە اسىل،
سارايىن پاتشانىڭ سالاىىن دەپ.

ويلانا بەگزات بالا اتقا ەمىندى،
زات تۈسكەن بىر قىيىنداۋ شاتقا كەلدى.
باتىرىم اتىن بايلاپ جەڭىلدەنىپ،
زات تۈسكەن باعاناعى تاسقا كەلدى.

بالقىدى تاستىڭ ۇستى قىپ-قىزىل بوپ،
شۇبالىپ ارلى-بەرلى ۇپ-ۇزىن بوپ.
— اسىل زات — كوشپەلى اتىن بولدى مىناۋ،
بۇيرىسا، قۇاندى ول الايىن دەپ.

التىندى الايىن دەپ ۇمتىلادى،
— ول قايتىپ مەنەن قاشىپ قۇتىلادى.

جاننان ساۋنتىن اپ بەگزات بالا،
التىندى ەرىپ تۇرغان قۇيىپ الدى.

اللانك ماعان بەرگەن بۇل دا باعى،
ساعىندى-اۋ، اتام مەنەن انام داعى.
بارايىن اتا-انامدى قۇاندرا،
بەرەيسىن التىنمدى ساۋنتاعى.

بايلاعان اتنا كەپ قايتا ءمىندى،
ساۋنتى التىن سالعان قولىنا الدى.
ورالىپ ۇيگە بەتتەپ كەلە جاتىپ،
عاجايىپ ءبىر سارايعا جولعادى.

ويلادى بەگزات سوندا بارايىن دەپ،
ءبىر كورىپ بۇل سارايدى قالايىن دەپ.
ەگەردە دىۋ-پەرى، جادىگوي بولسا،
ويراندى بۇل سارايعا سالايىن دەپ.

سارايعا بەگزات سوندا جاقىندادى،
ءبىر ايۋ قارسى الدىنان اقىرادى.
ارانداي اۋزىن اشىپ، ايبار شەگىپ،
بەگزاتقا وق جىلانداي اتىلادى.

ايۋدى سالىدى باسقا شوقپارمەنەن،
جىبىلدى ايۋ بارىپ سوققان جەردەن.
قىرىلداپ سۇلاپ سوندا ايۋ جاتتى
قۇدىرەت اياماي-اق كۇشتى بەرگەن.

ايۇدان ءوتىپ بەگزار تاغى ءجۇردى،
ايداغار، جولبارستى كوزى كوردى.
تاپ بەرگەن ارستانمەن ول جۇلقىستى،
ونان دا بەگزار باتىر سەسكەنبەدى.

لاقتىردى ارستاندى تماقتاي قىپ،
ءتۇسىردى دومالاتىپ تومارداي قىپ.
حال كەتتى السارعا ارستاننان،
ساندالتتى جاڭا تۇعان لاقتاي قىپ.

جونەلدى ارستاننان جانە ءوتىپ،
سقىمرعان ايداغارعا كەلدى جەتىپ.
سەمسەردى قىرىق قۇلاش بەلگە ۇستادى،
شقىنىپ ايداغار دا الدى جۇتىپ.

ەكىگە ءبولىپ ءتۇستى جەرگە بارىپ،
بەگزار تا ەسىن جىدى زورعا بارىپ.
ايداغار ولگەننەن سولڭ بەگزار بالا،
سارايغا جانە ۇمتىلدى سەمسەردى الىپ.

سارايغا جەتىپ كەلدى بەگزار بالا،
(بەگزارتى ھاق تاغالا ءوزىڭ وڭدا)
ماڭايدان كىسى دىبىسى ەستىلمەدى،
عاجايىپ تاڭ قالادى بۇل سارايغا.

اينالا مەرۋەتتەن سالعان قىيىپ،
داۋالدىن اسىل تاستان سوققان جىيىپ.

كەرەمەت ونەرمەنەن سالغان ەكەن،
بىر سۆرەت بوساعادا تۇر ەلىنىپ.

سۆرەتكە بەگزات تۇرىپ كوزىن سالىدى،
سۆرەتتى سوندا تۇرىپ قولىنا الدى.
قىز ەكەن بىر چىكىمەت اسقان سۇلۇ،
عاشىق بوپ سول ارادا وتتاي جاندى.

ياپىر-اۋ، بۇل بىر قىزدىڭ تۇراعى ما،
بىر دىبىس كەلمەيدى عوي قولاعىما.
تەل قاتىپ بىرەر اۋىز جاۋاپ الار،
بۇل سۆرەت جاۋاپ بەرمەس سۇراعىما.

وسىلاي بەگزات قاتتى ويىعا باتتى،
كۈن شىعەپ نە ۋاقىتتا تاڭ دا اتتى.
شىعىسى بۇل سارايدىڭ داريا ەكەن،
سول سۇعا ساۋلە تۇسىپ تاڭىرقاتتى.

كورمەگەن ۇزى تۇىپ مۇنداي ۇستى،
تىزىلگەن سۇلۇلاردىڭ نۇرى تۇستى.
بىر ەمەس قاتار تۇرعال ەدال قىرىق قىز،
كورگەندە بۇل ساۋلەنى زارەسى ۇشتى.

بىر كەزدە ساۋلە ازايىپ جوق بولادى،
كوڭىلى مۇنى كورىپ شوق بولادى.
نزدەيىن بۇل قىزداردى ەندى بارىپ،
دەپ بەگزات ئىغايلىنىپ وقاتالادى.

بارايىن اقللمەنەن ەبىن تاۋىپ،
اسسەس جەتەپ بارۋ ۇلكەن جاۋىپ.
بۇل دا ءبىر اسىل تۇعان ارۋ بولسا،
مەنەن دە بولعان شىعار حابار تاۋىپ.

مۇنى ويلاپ بەگزات سوندا دەم الادى،
ءالى دە توغىرەككە كوز سالادى.
تولعانىپ بەگزات مۇندا تۇرا تۇرسىن،
ايتايىن باقتىنۇرا پاتشانى:

پاتشاسى ارقا تاۋدىڭ باقتىنۇرا،
كشكەنتاي كۈننەن باستاپ وسكەن دانا.
ءبىر پەرزەنت كورمەي ءجۇرپ قارتايغاندا،
قۇدايىم بەرگەن ەدى ءبىر قىز بالا.

ول قىزدىڭ ەل بىلەتىن گۈلىسىم اتى،
زارىعىپ كورگەن جالعىز پەريزاتى.
بۇرالىپ بايشەشەكتەي گۈل اشلىعان،
ءبىلىم اپ، ساباق وقىپ ول ەر جەتتى.

بويجەتەپ ون بەس جاسقا كەلگەن كەزى،
جايناعان قاراقاتتاي ەكى كوزى.
شىركىن-اي، مۇنداي سۇلۋ بار ەكەن دەپ،
تۈسەدى وسى قىزعا ەلدىڭ كوزى.

نۇرى بار ون ءتورتىنشى تۇعان ايداي،
الما مويىن، اقشا بەت، بەلى قىنداي.